

לא תגנוב

מים ראשונים: זכינו כבר לדון שלוש פעמים בעשרת הדברות בכללותן, בדברינו עשרת הדברות חמש כנגד חמש, עשרת הדברות בסידור וכן למה לא התחילה התורה בעשרת הדברות. וכמו כן זכינו כבר לדון באופן פרטני בדיבר הראשון פתח באנכי, בשני לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, בדיבר השלישי לא תשא, בדיבר השישי לא תרצח ובדיבר העשירי לא תחמוד. והפעם נדרוש בדיבר השמיני לא תגנוב. ובעזרת הנותן ליעף כוח והחונן לאדם דעת, נזכה להשלים עשרת הדברות כולן אחת לאחת.¹

לא תגנוב: (שמות כ יב).²

פַּל אֲשֶׁר אֵינְנוּ נִקְדֹּת וְטֹלֵא פְעֵזִים וְחוּם בְּפִשְׁבִּים גְּנוּב הוּא אֲתִי: (בראשית ל לג).³

רש"י שמות פרק כ – גניבת ממון וגניבת נפשות

לא תגנוב - בגונב נפשות הכתוב מדבר. לא תגנובו (ויקרא יט יא) - בגונב ממון. או אינו אלא זה בגונב ממון, ולהלן בגונב נפשות? אמרת דבר הלמד מענינו - מה לא תרצח, לא תנאף, מְדַבֵּר בדבר שחייבין עליהם מיתת בית דין, אף לא תגנוב דבר שחייב עליו מיתת בית דין.⁴

מסכת סנהדרין פ"א – גניבת נפש כמוה כרצח

תנו רבנן: לא תגנוב - בגונב נפשות הכתוב מדבר. אתה אומר בגונב נפשות, או אינו אלא בגונב ממון? אמרת: צא ולמד משלוש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, דבר הלמד מענינו, במה הכתוב מדבר - בנפשות, אף כאן – בנפשות". תניא אידך: לא תגנובו (ויקרא יט יא) - בגונב ממון הכתוב מדבר. אתה אומר בגונב ממון, או אינו אלא בגונב נפשות? אמרת: צא ולמד משלוש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, דבר הלמד מענינו. במה הכתוב מדבר - בממון, אף כאן – בממון.⁵

¹ מהמילה "עשרת" משמע שדברות הוא לשון זכר וביחיד "דיבר" או "דיבור" ולא "דברה". והמילה "דברות" אינה הוכחה שהרי יש לנו מקל – מקלות, שולחן – שולחנות, אשד – אשדות, שהן כולם לשון זכר. בתורה כתוב "עשרת הדברים" (דברים ד יג, י ד, שמות לד כח) ולשון חז"ל הוא "עשרת הדברות". ראה הסבר בערך עשרת הדברות באנציקלופדיה המקראית. אנו נשתדל להיצמד למונח דיבר ביחיד ואם ניגדר בטעות אחר לשון העם 'דברה', יסולח לנו.

² איסור גניבה או גזילה, וכן עושק והונאה שהם איסורים קרובים זה לזה, מוזכר פעמים רבות בתורה. מלבד החזרה על עשרת הדברות בפרשת ואתחנן: "לא תִרְצַח ס' וְלֹא תִנְאֹף ס' וְלֹא תִגְנֹב ס' וְלֹא תִעֲנֶה בְרַעְךָ עַד שְׁוֹא" (דברים ה טז, עם וא"ו החיבור!); נזכר האיסור בפרשת משפטים הסמוכה: וגונב איש ומכרו, כי יגנוב איש שור או שה, דין גנב במחירת ועוד. וכן בפרשת קדושים ספר ויקרא: לא תגנובו (ראה דברינו עשרת הדברות בפרשת קדושים). עוד בספר דברים פרשת כי תצא: "כִּי יִמְצָא אִישׁ גֵּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֵּר בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגֵּנֵב הַהוּא וּבְעֵרְתָּ הָרַע מִקֶּרְבְּךָ". וכאן יש מקום לעצור ולשאול את הילדים אם הם מכירים אזכור של 'גניבה' בחומש נוסף? חזרה לפרשתנו ולדיבר: לא תגנוב, את עצמנו או שואלים: מה מיוחד בדיבר זה שבעשרת הדברות? האם זה הכלל ממנו נגזרים בהמשך התורה האיסורים הפרטניים שצינו (ואחרים), או שמא גם בהוראה זו: לא תגנוב, יש גדרי הלכה איסור והנהגה למעשה?

³ מקווים שהילדים מצאו בינתיים את התשובה שהיא ספר בראשית. כך יעקב ללבן בתחילת הפרדותם וכך גם בסוף פרשת ויצא כאשר הם נפרדים סופית, ככתוב: "טִרְפָּה לֹא הִבְאִיתִי אֵלַיךְ אֲנֹכִי אֲחֻסְנָה מִיָּדִי תִבְקֶשְׁנָה גִנְבֵתִי יוֹם וּגְנַבְתִּי לַיְלָה" (בראשית לא לט). רחל לעומת זאת גונבת את התרפים של אביה ועל עצם בריחת יעקב קובעת התורה שהיא גניבת לב (בראשית לא כ). יוסף בנו של יעקב אומר לשר המשקים: "כִּי גֵנֵב גִנְבֵתִי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם פֶּה לֹא עָשִׂיתִי מֵאוֹמָה כִּי שָׁמוֹ אֲתִי בְּבוֹר" (בראשית מ טו), ואחי יוסף טוענים כנגדו בקל וחומר: "הֲיֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מְצָאנוּ בְּפִי אֲמַתְחִיתֵנוּ הַשִּׁיבְנוּ אֵלַיךְ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנַב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב" (שם מד ח). גניבה נזכרת במקומות רבים בתורה לפני מתן תורה, כדבר שלילי כמובן, בכמות בולטת בהשוואה לאיסורים אחרים שבעשרת הדברות: רציחה, ניאוף, חימוד. ללמדך, שאיסור "לא תגנוב", במשמעותו המוסרית הבסיסית, כמצווה שכלית ומושכלת, כבר היה ידוע ומוכר בתורה ובאומות העולם. אלא שכאן נקבע ונחקק על לוחות הברית והפך למצוות האל. מכאן ואילך, מי שחוטא בו, חוטא לא רק כלפי האדם וסדרי החברה, אלא גם כלפי שמיא.

⁴ וכן מפרש רש"י גם על הפסוק "לא תגנובו" שבפרשת קדושים: "לא תגנובו - אזהרה לגונב ממון, אבל לא תגנובו (שמות כ יג) שבעשרת הדברות, אזהרה לגונב נפשות. דבר הלמד מענינו, דבר שחייבין עליו מיתת בית דין". ובעל הטורים מוסיף ומחשב ש"לא תגנובו" הוא בגימטרייה "גונב נפש" (יש הפרש של אחד אבל אצל בעלי הגימטרייה אין הפרש כזה מעכב). התהפך סדר פרישיות התורה. כאילו ש"לא תגנובו" של עשרת הדברות בספר שמות בא לאחר "לא תגנובו" של ספר ויקרא פרשת קדושים. שם, בספר ויקרא, למדנו איסור גניבה הכללי, אז מה בא "לא תגנובו" של עשרת הדברות ללמדנו? – איסור גניבת נפש. כיצד ייתכן היפוך סדר וענין זה?

⁵ גם הגמרא וגם רש"י שראינו לעיל מקורם במכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ח: "לא תגנוב למה נאמר? לפי שהוא אומר: וגונב איש ומכרו (שמות כא טז) - עונש שמענו, אזהרה מנין? תלמוד לומר: לא תגנוב, הרי זה אזהרה לגונב נפש. אתה אומר לגונב נפש, או אינו אלא אזהרה לגונב ממון? כשהוא אומר: לא תגנובו (ויקרא יט יא), הרי אזהרה לגונב ממון. הא מה תלמוד לומר: לא תגנובו? בגונב נפשות הכתוב מדבר". מה שקובע הוא ההקשר הענייני. שני הלאוים הראשונים של חמשת הדברות האחרונות הם בדיני נפשות ועונשם מיתה: לא תרצח, ולאחריו איסור ניאוף שגם במהותו מושווה פעמים רבות לנטילת נפש. לפיכך גם "לא תגנוב" הוא בהכרח בענייני נפשות. ראה בגמרא סנהדרין שם את שיטת ר' יוחנן שהאזהרה לגניבת נפש מקורה באיסור "לא ימכרו ממכרת עבד" (ויקרא כה מב), היינו שמי שגונב אדם עושה זאת על מנת למכור אותו לעבדות.

רמב"ן שמות פרק כ – חמישה הדברות האחרונות קשורות זו בזו

לא תרצח. לא תנאף. לא תגנוב – אמר: הנה צויתך להודות שאני בורא את הכל בלב ובמעשה, ולכבד האבות בעבור שהם משתתפים ביצירה, אם כן הישמר פן תחבל מעשה ידי ותשפוך דם האדם אשר בראתי לכבודי ולהודות לי בכל אלה. ולא תנאף אשת רעך, כי תחבל ענין כבוד האבות לכפור באמת ולהודות בשקר ... ואחר כך הזהיר לא תגנוב נפש, כי הוא כמו כן גורם כזאת. וכן סדר המצוות בחומרון ועונשן כך הוא, אחר ע"ז שפיכות דמים, ואחרי כן גילוי עריות ואחר כך הזהיר גניבת נפש ועדות שקר וגזל. ומי שלא יחמוד לא יזיק לעולם לחברו.⁶

אבן עזרא שמות פרק כ פסוק יב – לא תגנוב כצו כללי

לא תגנוב משמע גניבה קחת ממון בסתר. ויש גנב שהוא בן מות, כמו גונב נפש מישראל, בין שהוא נער קטן או נלעג לשון. והגניבה בממון, בין בפניו בין שלא בפניו, או שרימהו בחשבון, או במידה, או במשקל. וזאת המילה גם היא כוללת מי שיגנוב לב אחר כאשר עשה אבשלום.⁷

אברבנאל דברים פרק ה – לא תגנוב כצו 'מדיני' חברתי

ואמנם החמישה האחרים שהיו בלוח השני שהם לא תרצח. לא תנאף. לא תגנוב. ולא תענה. ולא תחמוד, נמצא שהם כוללים הדברים ההכרחיים לאדם בבחינת חיותו והתקיימו במדינה. והוא שצריך שישמור את חברו שלא יזיקהו דבר בגופו וזהו לא תרצח ... נכלל בלאו הזה המלבין פני חברו ברבים ... וגם נכלל בו לדעת חז"ל בפרק לא יחפור כל המצר ויורד לאומנתו ומונע פרנסתו. ואין צריך לומר הגורם נזק לגופו בהלשינו אותו בסתר ובגלוי על ידי כותים על ידי לסטים. וכיוצא בכל זה בכלל לא תרצח.⁸

וצריך גם כן לאדם עם חברו שישמור ממנו ונכסיו שלא יזיקהו בהם. וזהו לא תגנוב כפי פשט הכתוב. עם היות שחז"ל דרשוהו בסנהדרין פרק א' אזהרה לגונב נפשות. ובכלל הלאו הזה גנבות הדעת והונאת דברים והעול במידה במשקל ובמשורה.⁹

אברבנאל דברים פרק כג – צו אנושי כולל

⁶ רמב"ן משלים את דברי המכילתא, הגמרא ורש"י ומוסיף עליהם. העמדת לא תגנוב שבעשרת הדברות על גניבת נפש (ילדים לממכרת עבדים) וקישורה עם לא תרצח ולא תנאף, ולמעלה יותר לעבודה זרה, איננה רק בשל עונש המיתה שהתורה גוזרת עליהם, אלא בעצם מהות הדבר וחומרת המעשה, לצד העונש. הסיום הוא אמנם בלא תחמוד שהוא כבר עניין שבלב וביצר ולא במעשה, וגם לא תענה ברעך עד שקר שאין עונשו במיתה רק במלקות, אבל כאמור המהות היא החשובה. לא תגנוב חייב להיות גניבת נפש ורק כך הוא מתחבר לדברות החמורות שקדמו לו, כולל, כך נראה מדברי רמב"ן, עדות שקר. ובאשר לאיסור **לא תחמוד**, כבר הארכנו לדון בו והראינו שהוא אבי אבות כל החטאים האלה. לשיטת אחת שקול לא תחמוד כנגד על עשרת הדברות ולשיטה האחרת הוא שקול כנגד שבעה הלאוים: לא יהיה לך, לא תשא, לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, לא תענה, ולא תחמוד.⁷

⁷ ראה איך למשל ספורנו מנסה לגשר בין משמעות הפשט של לא תגנוב ובין דרשות חז"ל ה"ל: "לא תגנוב. בכלל גנבה גניבת נפשות וגניבת ממון וגניבת דעת הבריות, אף על פי שעיקר האזהרה על גניבת נפשות, דבר הלמד מענינו, כמו שלמדוהו ז"ל. אבל לאבן עזרא אין שום ספק באשר למשמעות הכללית והפשטנית של "לא תגנוב", וכפי שמצופה מדיבור של עשרת הדברות, שלאחריו יבוא הפירוט (בפרשת משפטים) של כל סוגי העושה והגניבה. לא תגנוב – הוא מנפש ועד לב. וכן הוא גם בהקדמתו לעשרת הדברות, בפירושו לפסוק הראשון של פרק כ בפרשתנו: " ... לא תגנוב והוא בממון ... וטעם לא תגנוב - לב גם ממון". ראה שם איך דווקא לא תגנוב של ממון מסתדר טוב יותר בסדר הדברות. וזה מחזירנו לדברים שכתבנו על עשרת הדברות בכללותן, ראה מים ראשונים לעיל.

⁸ הרי לך דוגמא קלאסית של חז"ל עצמם, איך הם רואים בדיבר לא תרצח שבעשרת הדברות, צו כללי ממנו נגזרים מאוחר יותר דיני דינים ופרטי פרטים שכולם כלולים ב"לא תרצח". אפילו מניעת פרנסה וחיות שיכולנו בקלות לייחס ללא תגנוב או לא תחמוד. ראה דברינו **לא תרצח**.

⁹ אברבנאל רואה גם הוא את ההקשר של "משולש הדברות": לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב וכו', אך לא בעונש, אלא בהקשר "המדיני". הוא מביא שם את דברי רש"י ולאחריהם את דברי אבן עזרא, ומה שמכריע אצלו הוא הראייה הרחבה של חמשת הדברות השניות שהם "כוללים הדברים ההכרחיים לאדם בבחינת חיותו והתקיימו במדינה". לפיכך, כשם שחז"ל עצמם הרחיבו את לא תרצח עד כדי הלבנת פנים ויורד לאומנותו ומונע פרנסת חברו, כך בהכרח יש להרחיב את לא תגנוב לגניבת דעת ודברים ובוודאי לרמאות והונאה בחיי המסחר. ראה גם דבריו בהקדמה לעשרת הדברות: "ולא תגנוב כולל כל המשפטים התלויים בממון ומשפטי השומרים והשותפים והאריסים ועולת המדות והמשקולות והשכנים וחלוקת הקרקעות ודיני הונאה וגזל וריבית ושכר שכיר ודומיהם שכולם הם להוציא ממון חברו בדרך בלתי ראויה". לא תגנוב הוא מבוא ברור לפרשת משפטים הסמוכה. וחוזר על כך אברבנאל בדברים הבאים: "ובדבור לא תגנוב כלל ג"כ מצות רבות. כי הנה שם גנב יאמר פעמים על הגונב נפש מאחיו כדבריהם ז"ל. ויאמר ג"כ על הלוקח ממנו של חברו שלא מדעתו כמ"ש אם במחתרת ימצא הגנב. ויאמר על הגזל והעושה באשר הוא לקחת נכסי האדם שלא ברצונו. ולזה נאמר בתשומת יד או גזל או עשק את עמיתו, שהכל קרא תשומת יד שהיא הגנבה. ויאמר ג"כ שם גנבה על ההונאה והמרמה כמו: ויגנוב יעקב את לב לבן ואלי דבר יגנוב. וגם הונאת דברים תקרא גנבה מאותו צד ובחינה. וכפי השמושים האלה, נכללו בדבור לא תגנוב הגונב נפש, והגונב ממון או כלים, והגזל והעושה. ומצות לא תונו איש את אחיו. ומדבר שקר תרחק וכל דבר גנבות וגניבת הדעת. ומצות לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה וכל שאר המצות שזכרתי למעלה". בראייה רחבה וערכית זו, גם יעקב אבינו לא נמלט.

... אמנם בגנבה וגזילה ורציחה, הזהיר בכלל לאחים ולנכרים באומרו לא תרצח ולא תגנוב, לפי שהם דברים בלתי ראויים מפאת עצמם ולכן ישתתפו בהם האחים והנכרים.¹⁰

תוספתא מסכת שבועות (צוקרמנדל) פרק ג – צו אנושי בתוקף אלוהי

חנניא בן כינאי אומר: "וכיחש בעמיתו" - אין אדם כיחש בעמיתו,¹¹ עד שכופר בעיקר. פעם אחת שבת ר' ראובן בטבריא ומצאו פולוסיפות אחד, אמר לו: איזה הוא שנאווי בעולם?¹² אמר לו: זה הכופר במי שבראו. אמר לו: היאך? אמר לו: כבד את אביך ואת אמך - לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה ברעך עד שקר ולא תחמוד. הא אין אדם כופר בדבר עד שכופר בעיקר. ואין אדם הולך לדבר עבירה אלא אם כן כפר במי שציוה עליה.¹³

מכילתא דרבי ישמעאל משפטים מסכתא דנזיקין פרשה ב – מה שמעה האוזן בסיני

"ורצע אדוניו את אוזנו במרצע" - ... היה רבן יוחנן בן זכאי אומרה כמין חומר: אוזן ששמעה לא תגנוב, והלך וגנב, היא תרצע מכל אבריו.¹⁴

אוצר המדרשים (אייזנשטיין) מעין החכמה עמוד 307

... מיד פירש הקב"ה עליו זיו כבודו ואמר למשה: השב להם תשובה.¹⁵ אמר להם משה רבינו: כתיב בתורה: "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", שמא נשתעבדתם במצרים ויצאתם בני חורין שאתם צריכין לתורה? כתיב: "לא יהיה לך אלהים אחרים", שמא עבודה זרה יש בתוכם שאתם צריכין לתורה? כתיב: "לא תשא", שמא משא ומתן יש ביניכם שאתם צריכין לתורה לענין שבועה? כתיב: "זכור את יום השבת לקדשו" ... כתיב: "כבד את אביך ואת אמך" ... כתיב: "לא תרצח", שמא שפיכות דמים יש ביניכם

¹⁰ האוניברסאליות של חמשת הדברות האחרונות, שהן בין אדם לחברו ו"בלתי ראויים מפאת עצמם", מביאה, בעצם האיסור והמהות, אם לא בעונש, להרחבתם הפשוטה על כל בני האדם באשר נבראו בצלם אלהים. ותעיד על כך הלשון הפשוטה: לא תרצח ... לא תגנוב!

¹¹ מכחש בעמיתו.

¹² נראה שמטרת שאלת הפילוסוף שמתעמת עם ר' ראובן היא להראות שהדברים "השנואים בעולם" (וממילא ההפך, הדברים הנכונים והישרים) הם בתחום 'בין אדם לחבירו' נטו ועל כך עונה לו ר' ראובן כפי שכבר נאמר בפתיחת הדרשה: "אין אדם כיחש בעמיתו עד שכופר בעיקר" וכפי שנראה עוד להלן.

¹³ חז"ל צפו וגם התנסו בטענות להומניזם טהור ללא אמונה דתית והיו ערים לשימוש שעשו המינים למיניהם בהפרדה בין חמשת הדברות האחרונות (השניים) שמוציגים כציוויים של בין אדם לחברו בניגוד לחמשת הראשונים שהם בין אדם למקום. ר' ראובן מחבר את הדיבר החמישי כבד את אביך ואת אמך הסוגר את חמשת הדברות הראשונים עם חמשת הדברות השניים - כיבוד אב ואם נחשב לכבוד שמים, אבל גם עומד בתווק. ראה בגמרא קידושין לא א את טענת אומות העולם שאחרי ששמעו את ארבעה הדיברות הראשונים, אמרו: "לכבוד עצמו הוא דורש", עד ששמעו את הדיבר החמישי: "כבד את אביך ואמך". ר' ראובן שובר הפרדה זו ויוצר רצף. הומניזם לבד איננו מספק וחמשת הדברות השניים קשורים לראשונים. בה בעת, אל תאמר שמרגע שקבלו הצווים האוניברסאליים תוקף אלוהי, הם אבדו את תוקפם הכללי וחלים מעתה רק על בני ברית. לדין ועונש - כן, רק למי שקיבל את התורה. לאיסור - לא, האיסור והצו הקטגורי חל על כולם. לכך יש להוסיף את מדרש ויקרא רבה ב' י על האבות שקיימו את התורה עוד טרם נתינתה בסיני: "... לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה לא תחמוד - עד שלא נתנה תורה להם והם עשו אותה מאליהן. לפיכך אהבם הקב"ה אהבה גמורה והשוה את שמם לשמו הגדול. עליהם הוא אומר (תהלים קיט) אשרי תמימי דרך וגו'". ראה דברינו [קיימו האבות את התורה](#) בפרשת תולדות וכן [מצוות טרום סיני](#) בפרשת לך לך.

¹⁴ הגישה המרחיבה של פרשני המקרא מצויה כבר בדרשות חז"ל. אותה מכילתא שפתחנו בה, דרך דברי רש"י והגמרא בסנהדרין, הקובעת ש"לא תגנוב" הוא בגניבת נפשות, דורשת כאן בגנות עבד עברי, שנמכר עקב שגנב ממון ולא היה לו לשלם, וכעת הוא בוחר בהמשך חיי עבדות ולא מוכן להשתחרר. מההסבר של ר' יוחנן מדוע מי שבחר בהמשך חיי עבדות ראוי לרציעה, משמע שגם על פי המכילתא אין הפסוק יוצא מידי פשוטו ואין הדרשה ההלכתית לעניין אזהרה לגונב נפשות (בשל הכפילות עם "לא תגנוב" שבספר ויקרא) עוקרת את הפסוק ממשמעותו הפשוטה והכוללת של איסור גניבה מכל סוג שהוא ובמישור הערכי-עקרוני. ובלשון המלבי"ם על הפסוק בעשרת הדברות: "שהגם שעיקרו על גניבת נפשות, כולל כל עניני גניבה". ראה איך פרשנים כמו חזקוני (שמות כא ו) מתקנים את נוסח רש"י, שמביא מכילתא זו בפרשת העבד במשפטים, שצריך לצטט את "לא תגנוב" במקום "לא תגנוב". שהרי עפ"י חז"ל לא תגנוב הוא בגניבת נפש. אבל רבים אחרים, דוגמת ר' אליהו מזרחי ממפרשי רש"י מיייתרים הגהה זו ואומרים: "אוזן ששמעה בסיני לא תגנוב והלך וגנב תרצע. במכילתא. ואף על גב דהאי קרא בגונב נפשות אמור, ולא בגונב ממון, כדאיתא במכילתא והביאה גם רש"י ז"ל, יש לומר דהכי קאמר: אוזן ששמעה בסיני לא תגנוב בדרך כללות, שנכללה בו גם אזהרת לא תגנובו (ויקרא יט, יא), דמייירי בממון, שהרי כל התורה כולה נכללת בעשרת הדברות ... והאומרים שצריך לגרוס לא תגנובו במקום לא תגנובו, טועים הם". ראה דברינו [אוזן ששמעה בסיני](#) בפרשת משפטים.

¹⁵ מדרש זה הוא פיתוח מאוחר של המדרש בגמרא שבת פח ע"ב על משה שעלה למרום לקבל את התורה והמלאכים התנגדו והקב"ה אומר לו: "החזיר להן תשובה! - אמר לפניו: ריבונו של עולם, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם. - אמר לו: אחוז בכסא כבודי, וחזור להן תשובה". והתשובה הידועה של משה שאין המלאכים צריכים את התורה המכילה מצוות ליצורי אנוש, בשר ודם.

שאתם צריכין לתורה? כתיב: "לא תנאף", שמא נשים יש ביניכם שאתם צריכין לתורה? כתיב: "לא תגנוב", שמא ממונות יש ברקיע שאתם צריכין לתורה?¹⁶

כתר יונתן שמות כ יב – גניבה כנורמה חברתית מקולקלת

לא תגנוב - עמי בני ישראל לא תהיו גנבים ולא חברים ולא שותפים עם גנבים ולא יראה בעדתם [בכנסיותיהם] של ישראל עם גנבים. שלא יקומו בניכם מן אחריכם וילמדו גם הם להיות עם גנבים. כי בעוון גניבה רעב יוצא על העולם.¹⁷

ספרא קדושים פרשה ב – להיזהר גם ממראית עין

בג בג אומר לא תגנוב את שלך מאחר הגנב, שלא תִּרְאֶה גוֹנֵב.¹⁸

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: ראה ויקרא רבה כב ו מה יותר קשה לא תגנוב או כחש בה'. חילול ה' בשל התנהגות מבישה או עבודה זרה. העמד מדרש זה מול הוויכוח של ר' ראובן עם הפילוסוף בתוספתא לעיל.

¹⁶ במקור במסכת שבת כתוב בקטע אחרון זה: "שוב מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף לא תגנוב, קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם?" שלוש העברות הקשות שדינם מיתה, כמכילתא בה פתחנו, בנשימה אחת ואילו כאן כל אחת לחוד ולא תגנוב הוא גניבת ממון, למרות שיכול היה משה אולי גם לומר: שמא נפשות יש לכם שאתם גונבים נפש?

¹⁷ בניגוד לתרגום אונקלוס המתרגם בד"כ את התורה במדויק מילה במילה, תרגום יונתן (שנקרא בדפוסים מסוימים גם תרגום ארץ ישראל או תרגום ירושלמי) מרחיב ומבאר ומכיל במקרים רבים קטעי אגדה שלמים. ראה ספרו של פרופ' אביגדור שנאן: תרגום ואגדה בו, הוצאת מאגנס, ירושלים, תשנ"ב. ההרחבה כאן היא למהות הכללית של לא תגנוב, כולל ההשלכות החינוכיות והחברתיות במלואן. ראה באופן דומה על איסור לא תרצח באוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד תנ: "דבור ששי: לא תרצח, אל תתחבר לרוצחים, התרחק מחבורתם שלא ילמדו בניך מעשה רצחנות. ובעון רציחה חרב בא לעולם". וכבר הרחבנו על כך בדברינו [לא תרצח](#).

¹⁸ אל תגנוב גם דבר שהוא שלך ואתה מחזיר מהגנב שבעצם אינך גונב, רק נראה כגונב! ("הגונב מהגנב פטור" הוא רק לעניין תשלומי כפל). ובגמרא בבא מציעא סב א גם הגונב על מנת רק להרגיז את חברו ומתכוון להחזיר וגם הגונב ומוכן לשלם את תשלומי הכפל. ראה ירושלמי סנהדרין פרק ח הלכה ג שמחבר את כל המקרים האלה. גניבה היא גניבה היא גניבה. ואם מותר לסיים במילתא דבדיחותא: מעשה באבא שקיבל פתק מהמורה שבנו גנב עיפרון של ילד אחר בכיתה. קורא האבא לבנו ונוזף בו: מה זה! מה זה שאתה גונב עפרונות מחברים שלך בבית הספר?! מה הבעיה שלך? חסר לך עפרונות? אני אביא לך מהמשרד כמה עפרונות שתרצה ... ואולי אין זו מילתא דבדיחותא כלל.